

Výskumná štúdia NBS 1/2024

Spokojnosť so životom a nerovnosti na Slovensku: úloha príjmov, spotreby a majetku

Biswajit Banerjee a Peter Tóth

© Národná banka Slovenska 2024
research@nbs.sk

Táto publikácia je dostupná na internetovej stránke NBS
<https://www.nbs.sk/sk/publikacie/publikacie-vyskumu>

Prezentované názory a výsledky v tejto štúdii sú názormi autora a nevyjadrujú
oficiálne stanovisko Národnej banky Slovenska.

Práca neprešla jazykovou úpravou.

Krátke časti textu, nie viac ako dva odseky, môžu byť citované bez predchádzajúceho
súhlasu autorov, pokiaľ bude úplne uvedený zdroj.

Netechnické zhrnutie

Mnoho štúdií v literatúre skúmala ako vplýva vlastný príjem a príjmy iných ľudí na všeobecnú spokojnosť so životom. Ich výsledky ukazujú, že priaznivejšie ekonomické podmienky sú spojené s vyšším subjektívnym blahobytom. Kým ekonomická výkonnosť určitých referenčných skupín a prítomnosť nerovností môžu mať menej jednoznačný vplyv na spokojnosť. Väčšina štúdií našla, že vyšší priemerný ekonomický blahobyť referenčných skupín znižuje subjektívny blahobyť, čo sa interpretuje ako pocit závidia. Iné výsledky zase ukazujú, že vyššia priemerná výkonnosť referenčných skupín zlepšuje spokojnosť jednotlivcov, čo môže signalizovať priaznivé vyhliadky pre jednotlivca. Tzv. efekt závidia je štandardným výsledkom pre rozvinuté krajiny, kým signalizačný efekt je typickejší pre rozvíjajúce sa krajiny.

Novšia literatúra rozšírila oblasť analýzy aj na iné ukazovatele ekonomického blahobytu než príjem. Títo autori našli, že individuálna spotreba a majetok, ako aj ich hodnoty za referenčné skupiny sú tiež relevantnými faktormi pre pocit šťastia. Veľmi málo štúdií však analyzuje súbežný vplyv príjmov, spotreby a majetku, čo je pravdepodobne dôsledkom nedostupnosti údajov. Podľa nášho najlepšieho vedomia, zatiaľ nebola publikovaná štúdia, ktorá by porovnávala vplyvy hodnôt referenčných skupín a rôzne ukazovatele nerovnosti pre všetky tri spomenuté ekonomické ukazovatele. Naša štúdia rozširuje takéto poznatky použitím dát slovenského Zisťovania o financiách a spotrebe domácností z roku 2017. Zistili sme, že tri alternatívne ekonomické ukazovatele a voľba rôznych spôsobov merania nerovnosti môžu priniesť rôzne závery o efektoch závidia alebo signalizácie.

Po prvé sme sa pozreli na vplyvy vlastného príjmu, spotreby a majetku vrátane ich rôznych komponentov. V súlade so zvyškom literatúry sme zistili, že vlastný ekonomický blahobyť je spojený s vyššou spokojnosťou. V prípade Slovenska sme nenašli náznaky nasýtenosti pri vyšších úrovniach blahobytu. Čo sa týka jednotlivých čiastkových ekonomických ukazovateľov, priama súvislosť so spokojnosťou je najsilnejšia pre pracovné príjmy, tzv. viditeľnú časť spotreby (napr. dovolenky a stravovanie mimo domova) a celkové aktíva. Vzťah je naopak slabší pre nepracovné príjmy, málo viditeľnú spotrebu a vplyv na spokojnosť je záporný v prípade dlhu.

Po druhé sme brali do úvahy tzv. ukazovatele nerovnosti sústredené na jednotlivca, ktoré porovnávajú ekonomické podmienky nejakej referenčnej skupiny s podmienkami daného jednotlivca. Ak referenčnú skupinu definujeme úzko, ako napríklad ľudia s pobytom v rovnakom regióne, patriaci do totožnej vekovej a vzdelanostnej skupiny, výsledný vplyv nerovnosti na spokojnosť je pozitívny len v prípade príjmu a majetku. Naopak, pre referenčné hodnoty v spotrebe sme našli efekt závidia. Ďalej, ak ukazovateľ nerovnosti je založený na rebríčku jednotlivcov v širšie definovanom regióne, výsledky ukazujú vyššiu spokojnosť pri vyššej pozícii v rebríčku pre všetky tri podkladové ekonomické ukazovatele príjmu, spotreby a majetku. Takýto výsledok je v súlade s efektom závidia.

Po tretie sme sa zamerali na ukazovatele nerovnosti sústredené na komunity, ktoré merajú celkovú úroveň nerovnosti v regiónoch bez ohľadu na pozíciu daného jednotlivca. V tomto prípade používame bežné ukazovatele, ako Giniho koeficient alebo pomery krajných percentilov podkladových ekonomických indikátorov. Príslušné výsledky pohľadom ukazovateľov sústredených na komunity sú tiež rôznorodé. Vyššia nerovnosť príjmov je spojená s vyššou spokojnosťou so životom, kým záporný vplyv na spokojnosť sme zaznamenali v prípade nerovnosti v spotrebe a v majetku. Odpor voči nerovnosti v spotrebe a majetku interpretujeme ich väčšou viditeľnosťou medzi jednotlivcami v porovnaní s príjmami.

Celkovo môžeme konštatovať, že hodnotenie subjektívneho vnímania nerovnosti je citlivé na voľbu typu a zamerania ukazovateľa nerovnosti. Inými slovami, kanály cez ktoré nerovnosti ovplyvňujú subjektívny blahobyť sú komplexné. Tvorcovia hospodárskych politík by preto mali mať na pamäti, že ak ekonomický rozvoj ide ruka v ruke s rastúcou nerovnosťou, tak popularita takýchto politík môže byť neistá. Z pohľadu centrálnej banky môžeme tiež argumentovať, že monitorovanie vývoja nerovností (najmä majetku) je relevantnou agendou, keďže nerovnosti môžu byť dotknuté aj zmenami v menovej politike a v politike obozretnosti na makroúrovni. To platí zvlášť v prípade post-tranzitívnej ekonomiky Slovenska, kde celková nerovnosť v spoločnosti bola zatiaľ nízka, súčasne regionálne nepomery sú výrazné a nerovnosť tu má potenciál dosiahnuť spoločensky výrazne citlivejšie úrovne.